

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

השמטת רע"א לגמרא ברכות ועירובין

בגמרא במסכת כתובות (כא.) מובאת הוראתו של רב יהודה בשם שמואל: עד ודיין מצטרפין. היינו שאם בא לפני בית דין שטר, וקיימו בית דין את השטר וכתבו עליו הנפק, ולאחר זמן בא השטר לפנינו, ובאו אחד מהעדים ואחד מהדיינים לפנינו והעידו על כתב ידם - מצטרפים זה לזה כדי להכשיר את השטר לגבייה.

והגמרא מביאה את דבריו של רמי בר חמא על שמועה זו: אמר רמי בר חמא, כמה מעליא הא שמעתא. אמנם רבא תמה על דבריו: "מאי מעליותא", שכן לכאורה עיקר הדין אינו מובן, מפני מה יצטרפו העד והדיין זה עם זה, הלא העד מעיד על חיוב המנה שבשטר, ואילו הדיין מעיד על קיום השטר. וכיון שאינם מעידים על אותו הדבר - מדוע יצטרפו.

והגמרא מוסיפה ומביאה שגם אמימר קילס מאמר זה ואמר עליו "כמה מעליא הא שמעתא", ואילו רב אשי תמה עליו שאין לקלס פסק זה שהרי כבר פרך רבא את הדברים.

לשונם של רמי בר חמא ואמימר 'כמה מעליא הא שמעתא' נמצאת בכמה מקומות בש"ס, בברכות (יד;), בעירובין סד. ובשבעות מה:). עם זאת רבי עקיבא איגר בגליון הש"ס מציין רק לגמרא במסכת שבועות (וט"ס נפלה בציון הדף), ובספר זהרי הש"ס כתב ששכח לציין לדברי הגמרא בעירובין. אמנם פשוט שרע"א לא שכח גמרא זו רק ציין דוקא לגמרא בשבועות מאחר ושם המו"מ בגמרא דומה למו"מ בגמרא בכתובות, שרמי בר חמא הוא בעל המימרא האומר 'כמה מעליא הא שמעתא', וכנגדו משיב רבא 'מאי מעליותא'. משא"כ בגמרא בעירובין מובאות שתי מימרות נפרדות של רב נחמן בנוגע להוראות שונות שהורה שמואל, שעל אחת מהם משיב 'כמה מעליא הא שמעתא' ועל האחרת משיב 'לא מעליא הא שמעתא', ואין זה דומה לדברי הגמרא בכתובות, ולכן דקדק רע"א בדבריו "כעין זה".

דעת המהרש"א שאסור לומר גם 'שמועה זו נאה' לחוד

והנה בגמרא בעירובין שם העיר רבא לפני רב נחמן: מאי טעמא אמר מר הכי, האמר ר' אחא בר חנינא, מאי דכתיב (משלי כט ג) "ורועה זונות יאבד הון" - כל האומר שמועה זו נאה [- 'רועה זונות' נוטריקון זו נאה וארענה ואעסוק בה כדי שתתקיים ביד. רש"י] וזו אינה נאה, מאבד הונה של תורה. אמר ליה, הדרי בי [- לא אוסיף עוד. רש"י].

והמהרש"א (ח"א עירובין שם) דקדק מדרשת הגמרא, שהאיסור הוא לא רק באומר 'שמועה זו נאה' ושמועה זו אינה נאה, אלא אפילו אם אומר רק 'שמועה זו נאה' גם כן יש איסור בדבר, כי משמעות דבריו שיש אחרות שאינם נאות.

כעין זה כתב הבן יהוידע שכיון שאינו אומר כן על כל הלכה ששומע, ויזדמן שלא יאמר כן על כמה הלכות, וכיון שהשומעים יודעים שדרכו לומר 'שמועה זו נאה', נמצא שכשאינו אומר כלום על שאר הלכות - הרי הוא מבזה להם.

קושיית הט"ז כיצד כותב רש"י 'פרשה זו יפה נדרשת'

כך גם מבואר מדברי הט"ז בפירושו לתורה 'דברי דוד' (במדבר טז א), שם הקשה על דברי רש"י בתחילת פרשת קרח פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא: ולכאורה קשה, שיש איסור בלשון זה, שהרי אמרו רז"ל שאסור לומר הלכה זו נאה הלכה זו אינה נאה. ומוסיף הט"ז שאין לומר שהאיסור הוא רק באופן שאומר את שניהם, דהיינו גם 'הלכה זו נאה' וגם 'הלכה זו אינה נאה', שהרי אם אומר רק 'הלכה זו אינה נאה' ודאי שיש איסור בדבר, ומדוע הוסיפו רז"ל שלא יאמר גם 'הלכה זו נאה'. אלא ודאי שגם לומר 'הלכה זו נאה' לחוד - אסור, וכוונת הגמרא שכשם שאסור לומר 'הלכה זו אינה נאה', כך גם אסור לומר 'הלכה זו נאה'. והטעם, לפי שמתוך כך משמע שהלכות אחרות אינן נאות ח"ו. ואם כן למה אמר רש"י פרשה זו יפה נדרשת.

ויישב שכאן המיעוט אינו בא למעט שאר מקומות, אלא שבכל מקום יש שני דרכים לפרשו, האחד לפי פשוטו והשני לפי מדרשו, אבל כאן אין אלא דרך אחד והמדרש הוא פשוטו, והמדרש יפה נדרש אפילו לפי פשוטו.

קושיית הרש"ש והברכת חיים מכמה אמוראים שאמרו 'כמה מעליא הא שמעתא'

עכ"פ מבואר מדברי הט"ז שאף הוא למד כדברי המהרש"א שהקפידא אינה רק על האומר 'שמועה זו אינה נאה' אלא גם על האומר 'שמועה זו נאה' שמשמע מכך שיש שמועות אחרות שאינן נאות. עפ"ז הקשה בספר ברכת חיים (לרבי חיים יצחק ירוחם אב"ד אלטשטאדט, כתובות שם) על המבואר בגמרא בכתובות, ברכות ושבועות, שנקטו אמוראים לשון זו 'כמה מעליא הא שמעתא', והגמרא אינה מקשה על כך כדרך שהקשה רבא לרב נחמן איך אומר כן והלא אסור לומר 'שמועה זו נאה'. ובשלמא אם האיסור היה רק לומר גם 'שמועה זו אינה נאה' אם כן שפיר לא הקשתה כן הגמרא אלא בגמרא בעירובין ששם רב נחמן אמר על שמועה אחת שאינה נאה, משא"כ בשאר מקומות בגמרא, אך לדברי המהרש"א והט"ז קשה.

ויש להוסיף, שגירסת המהרש"ל בגמרא בכתובות היא: אמר ליה רבא, מאי מעליותא. וכיון שרבא נשא ונתן עם רמי בר חמא על דבריו 'כמה מעליא הא שמעתא', היה מן הראוי שיקשה לו קושיא זו, כדרך שהקשה כן רבא עצמו לרב נחמן כמבואר בגמרא בעירובין.

אם

מותר

לומר

'שמועה

זו נאה'

יום רביעי כח תמוז

כתובות דף כא

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

והנה על קושיא זו כבר עמד הרש"ש (עירובין שם) בקצרה כדרכו, והוא מעיר על מה שנקט המהרש"א בפשטות שאפילו 'זו נאה' לבד לא יאמר, שהרי 'מצאנו באמוראי טובא דאמרי 'כמה מעליא הא שמעתתא'". ומבואר ברש"ש שאכן מכח קושיא זו נקט שהאיסור אינו אלא באופן שאומר 'שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה'. והרש"ש אף מוסיף ואומר שלפי דעתו נראה שאמירה זו אינה ראויה רק באופן שאינו חולק על הדין רק שאומר שדין זה אינו נאות, אבל אם חולק על הדין מצאנו בכמה מקומות שאמרו כנגד דעה חולקת בלשון ניאוף. וכך גם כתב השפת אמת (שם) שודאי מצאנו כמה וכמה פלוגתות בש"ס, וכל טענת רבא היתה שרב נחמן לא בא לחלוק על הדין רק אמר שהלכה זו אינה מובנת לו.

הוכחה זו ממה שאמרו בכמה מקומות בש"ס 'כמה מעליא הא שמעתתא' שאין איסור לומר 'שמועה זו נאה' לחוד, הביא גם בשו"ת באר משה (ח"ג סימן קפה). גם בספר עיני כל חי לרבי חיים פלאגי' זצ"ל (כתובות פה:) עמד על כך, וכתב שמצאנו פעמים רבות בזוהר הקדוש שכינו שמועה בשם 'מרגניתא' וכיוצא בזה. ולכן הסיק שמה שאסרו היינו רק לומר 'זו נאה וזו אינה נאה', אבל לשבח לבד מותר, שהרי כבר נאמר (תהילים יט ט) "פקודי ה' ישרים", "הנחמדים מזהב ומפז רב" (שם פסוק יא), "עדותיך נאמנו מאד" (שם צג ה) ועוד כיוצא באלה.

טעם המאירי שלא ישפיל את שאינן הגונות בעינו ויגרם לשכחתם

בספר שדה צופים (כתובות שם) דקדק כן גם מדברי המאירי (שם) שכתב וז"ל: אסור לאדם שיעשה עצמו מכריע בדברי תורה, לומר זו הגונה וזו אינה הגונה, שמתוך כך ישפיל בהכרעתו את שאינן הגונות בעיניו, ושמא טעה בעינו וגרם לשכח הלכות גדולות. דרך צחות אמרו, 'רועה זונות יאבד הון' - כל האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, כאילו מאבד הונה של תורה. וענין המשל הוא, שהנשים חינן חלוק לבני אדם, זו נאה לזה וזו נאה לזה, וכן השמועות אין ראוי לדחותן אלא להתיישב בטעמן, וכשיעניין בדבר ימצא הכל נאה ומתקן. ולכאורה לפי טעמו אין איסור לומר בכללות שיש שמועה שאינה נאה, אלא שבשאומו על שמועה מסוימת שאינה נאה, בכך יכול לגרום לשכחתה ואולי טעה בדבר.

גבאי שרוצה להכריז לפני מכירת עליות 'חשובות' שהם 'פרשה נאה'

ובספר קיצור של"ה (נג:): שכתב בשם הגאון מהר"ר שמואל אב"ד דפירדא להזהיר את המוכרים עליות ספר תורה בבית הכנסת, ורוצים ליתן ליחידי סגולה את הפרשיות המיוחדות, כגון פ' עשרת הדברות או פ' שירה או ברכת כהנים וכדומה, ומכריזים פרשיות אלו בלשון 'פרשה זו נאה', ומשמע כאילו פרשה זו נאה ואחרת אינה נאה, חלילה, והס מלהזכיר זה, אלא יכריז סתם, ועל הקונה לדעת איזה הוא, עכ"ל. ומשמע לכאורה שדעתו כדעת המהרש"א ודעימיה שגם אמירת 'פרשה זו נאה' לבדה יש בה איסור.

ובספר שלחן הקריאה (ילקוט דוד, סימן ב סק"ב) הביא דברי הקיצור של"ה, והעיר עליו שמשלשון רש"י בעירובין משמע שכל האיסור הוא לומר 'זו נאה וזו אינה נאה', וכוונתו למה שביאר רש"י את טענת רבא לרב נחמן "מאי טעמא אמר מר הכי" - זו נאה וזו אינה נאה, ואם אכן האיסור הוא גם באמירת 'זו נאה' לחוד, מדוע הוצרך רש"י להוסיף גם 'זו אינה נאה'. והוסיף שכן יש להוכיח גם מגוף דברי הגמרא, שלא אמר רבא לרב נחמן כדבר הזה אלא רק אחר שאמר על שמועה אחת שהיא אינה נאה, ומדוע לא הקשה לו מיד כשאמר על השמועה הראשונה 'כמה מעליא הא שמעתא'. אך ציין לדברי המהרש"א שם שכתב להדיא שגם 'זו נאה' לחוד לא יאמרו.

דברי התפארת ישראל שמותר לומר 'שמועה זו נאה' וקושיית האילת השחר

ובתפארת ישראל (הקדמה למסכת עדיות) כתב בשם אביו, שכל האיסור הוא דוקא במה שאומר 'שמועה זו אינה נאה', ומה שהביאה הגמרא תחילה שאומר גם 'שמועה זו נאה' היינו לרבותא, שאפילו אם אמר בתחילה על שמועה אחר שהיא נאה גם כן אסור. ובאילת השחר (במדבר טז א) הקשה למה צורך יש בתוספת זו, הלא גם בלאו הכי פשוט שלכך כוונתו שיש שמועה נאה וזו אינה נאה, ומשמע לכאורה מזה שהגמרא מוסיפה שאומר גם 'שמועה זו נאה' שגם כשאומר כך לבד - אסור, וכמו שכתב המהרש"א.

ולכאורה יש לבאר דברי התפארת ישראל לפי סברת המאירי הנזכרת, שכיון שכל החשש הוא שמא ידחה שמועה זו כיון שאינה נאה, ממילא היה מקום לומר שרק כשאומר 'שמועה זו אינה נאה' לחוד - אז יש חשש שהרי הוא כאילו אומר דבר זה דחוי מן השכל ואין לאומרו. אבל כשאומר 'שמועה זו נאה ושמועה זו אינה נאה', יש לומר שכוונתו רק ביחס לשמועה הזו, דהיינו ששמועה זו נאה יותר משמועה זו, ושמועה זו אינה נאה ביחס לשמועה הקודמת. וקמ"ל שאף באופן זה אסור לומר כן.

ביאור הנצי"ב ששמועה נאה ולא נאה שאסור לומר היינו להנאת האדם דוקא

בדרך חדשה הולך הנצי"ב בביאור הסוגיא בעירובין, וזה לשונו במרומי שדה: האומר שמועה זו נאה וזו אינה נאה, פירוש, טובה להנאת האדם או אין טובה, דאין לערב דיני גוף בדיני תורה, אבל לומר זו נאה והיינו 'מעליא הא שמעתתא' או 'לא מעליא' בדעת האדם, רשאין לומר. ופשוט שבא לישוב בדבריו את הערת האחרונים הנ"ל ממה שמצאנו בכמה מקומות שאמרו אמוראים 'כמה מעליא הא שמעתתא'. אך תמוה שהרי גם לשונו של רב נחמן היתה 'כמה מעליא הא שמעתא' ו'לא מעליא הא שמעתא', ולדברי הנצי"ב מה הקשה לו רבא ממאמר זה שאין לומר 'שמועה זו נאה וזו אינה נאה', וצ"ע.

"בספר

קיצור

של"ה כתב

בשם הגאון

מוהר"ר

שמואל

אב"ד

דפירדא,

להזהיר את

המוכרים

עליות בבית

הכנסת,

שלא

להכריז

'פרשה זו

נאה"

החידוש היומי מוקדש
לרפואת

הגאון רבי

שלמה בן רבקה

שליט"א

נשמח לאמירת פרק
תהילים לרפואתו